

2017

מעורבות סטודנטים בתהליכי קבלת החלטות במוסד הלימודים

סקירה לקראת כנס הצעירים, ינואר 2017
מחלקת מחקר, התאחדות הסטודנטים והסטודנטיות בישראל

**התאחדות הסטודנטים
והסטודנטיות בישראל**

اتحاد الطلاب والطالبات في اسرائيل
NATIONAL UNION OF ISRAELI STUDENTS

מעורבות סטודנטים בתהליכי קבלת החלטות במוסד הלימודים

רקע

בכל רחבי העולם ישנה חשיבות הולכת וגדלה למקומם של הסטודנטים בניהול מערכות ההשכלה הגבוהה. כבר בשנת 1998, בוועידה להשכלה הגבוהה שארגן אונסקו (UNESCO), ארגון החינוך, המדע והתרבות של האו"ם, מצא לנכון להכיר בסטודנטים כבעלי עניין (stakeholders) במערכת ההשכלה הגבוהה ומכאן, שותפים הכרחיים בניהולה. הכרה זו, לוותה בקריאה ברורה למערכות ההשכלה המדינתיות להבטיח את השתתפותם של הסטודנטים בניהול ושיתוף בתהליך קבלת ההחלטות הנוגעות למערכת ההשכלה הגבוהה.

על בסיס ההכרה של אונסקו, בשנת 2001, במסגרת 'תהליך בולוניה', האיחוד האירופי הכריז כי הוא מכיר בסטודנטים כשותפים מלאים בקהילת ההשכלה הגבוהה האירופית וכשותפים קונסטרוקטיביים ביצירה ובעיצוב אזור ההשכלה הגבוהה האירופי (European Higher Education Area).¹ עם זאת, לקחו שנתיים נוספות עד להתייחסות מפורשת להשתלבות סטודנטים אקדמית בבקרת איכות במערכות ההשכלה הגבוהה הלאומיות באירופה ובהשפעתם של הסטודנטים על תהליך הלמידה.

הגדרה

המונח "מעורבות סטודנטים אקדמית" (student engagement), בהקשר של השכלה גבוהה, מכיל מגוון מבלבל של הגדרות ומושגים הקשורים לנושא. המונח מתאר בערבוביה השתתפות של סטודנטים בתהליך הלמידה עצמו, מעורבות בקמפוס ובנעשה בו, מחויבות למוסד הלימודים ומוטיבציה להקדשת זמן ומאמץ לפעילות שחורגת מהתחום המצומצם של לימודים גבוהים.

המונח מקשר מעורבות אזרחית לצד דמוקרטיה, יצירה עצמאית לצד שיתוף פעולה, תפיסה חדשה של קשרים בין הסטודנטים לאנשי סגל לצד תפיסת סטודנטים כלקוחות. המונח מתקשר עם אסטרטגיות של מוסדות להשכלה גבוהה, שביעות רצון של הסטודנטים, גיוס סטודנטים חדשים ושיפור של תכניות הלימוד.

בין ההגדרות שניתן למצוא בספרות "איכות המאמצים שהסטודנטים עצמם מקדישים לפעילות תכליתית חינוכית", "ניסיונות המחוקק לערב ולהעצים סטודנטים בתהליך עיצוב חווית למידה". האקדמיה להשכלה גבוהה בבריטניה מגדירה זאת כך: "מעורבות סטודנטים אקדמית הינה האינטראקציה בין זמן, מאמץ ומשאבים רלוונטיים אחרים המושקעים הן על-ידי הסטודנטים והן על-ידי מוסדותיהם במטרה לייעל את חוויית הסטודנט, לשפר את תוצאות הלמידה, לתרום להתפתחות של הסטודנטים ולשפר את המוניטין של המוסד".

אנחנו נשתמש בהגדרה המכלילה של Manja Klemenčič מאוניברסיטת הרווארד - היכולת הפורמאלית והבלתי פורמאלית של הסטודנטים להשפיע על החלטות שנעשות במוסד להשכלה גבוהה או ברשות בציבורית הרלוונטית.²

¹ Prague communique, 2001

² Milica Popović, Seminar Report: General report of "Student Participation in Higher Education Governance", Armenia 2011

בתוך הספרות על מעורבות סטודנטים ליהנות שלושה מימדים למעורבות:

תהליך הלמידה: כיצד מעורבות סטודנטים אלית משפיעה על תהליך הלמידה של הסטודנט הבודד.

מימד זה כולל את תשומת הלב של הסטודנטים במהלך השיעורים, רמת העניין והשתתפות פעילה בלמידה. ישנה התייחסות לתפיסה הלימודית של "הסטודנט במרכז", כולל מעורבות הסטודנטים בעיצוב תהליך הלמידה, העברתו וגם הערכתו.

מבנה ותהליכים: כיצד מעורבות סטודנטים אלית משפיעה על המבנה הניהולי של מוסדות ההשכלה הגבוהה ועל תהליכי מדיניות.

מימד זה כולל את ייצוגיות הסטודנטים, התפקיד והמקום של הסטודנטים בתוך הממשל המוסדי ותהליכי הזנה הדדית בין הסטודנטים למרצים. במימד המבני של המעורבות הסטודנטים אלית, נקודת המבט היא של "ייצוגיות כהתייעצות", כלומר, חברות קבועה של סטודנטים בוועדות ובפאנלים כדי ליתר התייעצות אד-הוקית ובדיעבד על עניינים הנוגעים במישרין לסטודנטים ולהשכלה הגבוהה, שהם חלק אינטגרלי ממנה.

זהות: כיצד מעורבות סטודנטים אלית משפיעה על סוגיות של זהות אישית.

מימד זה יכול לנוע בין חששות לגבי איך לעסוק בקבוצות ספציפיות של תלמידים, לנושאים כלליים יותר בנוגע לזהות "סטודנטים אלית", והזדהות עם ערכים של מוסד הלימודים, כמו מצוינות, דמוקרטיה, או ערכים לאומיים.

הצדקות נורמטיביות לתפיסת *Students as Partners*

לתפיסת 'Students as Partners' מספר הצדקות נורמטיביות. הראשונה, היא טענת הדמוקרטיה המשתתפת (Participative Democracy), שם כולל לאכסניה רחבה של שיטות לשיתוף ציבור במסגרת מערכת קבלת ההחלטות. הדגש מושם על המשתתפים-אזרחים, זאת, משום שהמטרה העיקרית הינה לערב את הציבור בקבלת ההחלטות על מנת לעורר תחושת קהילה ולעורר את פעילותה.³ תפיסה זו רואה את הסטודנטים כחלק מקהילת האוניברסיטה או המכללה, ולא רק "נתינים" הממלאים את מקומם ויושבים בשיעורים.

השניה, היא הרחבת התפיסה הרווחת לגבי מקומו של הסטודנט בקמפוס. התפיסה המסורתית שמה את ההוראה, לצד המחקר, כאבן היסוד של ההשכלה הגבוהה. אם כך, מובן כי הסטודנטים מעוניינים לקבל את ההכשרה הטובה ביותר האפשרית ולפיכך הם מהווים קבוצת אינטרס חשובה שעל המערכת להתחשב בצרכיה וברצונותיה.

הרציונל שלעיל בא לידי ביטוי בפעילות האוניברסיטאות מראשית ימיהן. חלק ניכר מהאוניברסיטאות בימי הביניים (כדוגמת אוניברסיטת בולוניה האיטלקית, אשר נוסדה במאה ה-

³ Christine Overdeest, Participatory Democracy, Representative Democracy, and the Nature of Diffuse and Concentrated Interests, 2000

11) הוקמו כהתארגנויות חופשיות של סטודנטים. באוניברסיטת בולוניה, הסטודנטים ניהלו בעצמם את כל ענייניה האדמיניסטרטיביים והאקדמיים של האוניברסיטה; הם העסיקו ופיטרו מרצים ושילמו להם מכיסם.⁴ יחד עם זאת, במרוצת השנים חל צמצום הדרגתי בהשפעה הסטודנטאית על ניהול האוניברסיטאות, כאשר הכנסייה ולאחר מכן מוסדות המדינה גילו מעורבות רבה יותר בניהול ומימון המערכת האוניברסיטאית.

כיום, לא קיימים בעולם מוסדות המנוהלים ע"י הסטודנטים. עם זאת, נראה כי הטענות בדבר הצורך במעורבות הסטודנטאית נשארים בעינם. במרבית מדינות העולם, הסטודנטים משלמים שכר לימוד ועל כן משתתפים באופן פעיל בסבסוד המערכת. עקב כך, מפתה להתייחס לסטודנטים כאל ציבור הצרכנים של ההשכלה הגבוהה, שכל דאגתם היא לאיכות המוצר אותו מקבלים. לדידנו, מדובר בפרספקטיבה צרה ומטעה; במקום לאמץ תפיסה הרואה בסטודנטים כצרכנים ותו לא, יש לחזור לראותם כחלק חשוב מהקהילה האקדמית בכללותה.

הצדקות תיאורטיות לתפיסת Students as Partners

החל משנת 2000, יותר מחמישה מיליון סטודנטים השתתפו בסקר הלאומי לבחינת מעורבות סטודנטאית (National Survey of Student Engagement) שמריץ בית-הספר לחינוך באוניברסיטת אינדיאנה בארה"ב, בשיתוף מכון המחקר פו. הסקר מופץ מידי שנה ביותר מ-500 מוסדות להשכלה גבוהה בארה"ב ובקנדה, ומטרתו היא לאפשר למוסדות להשתמש בנתונים שלהם כדי לזהות היבטים של חווית הלימודים הן בתוך הכיתה והן מחוץ לה, לצד מחקר כלל ארצי בנושא.⁵ לאורך שנים, ניתן לראות כי התנהגות הסטודנטים בקמפוס מתואמת עם תוצאות לימודיות רצויות.⁶

Kelly Matthews ערכה סקירה בין המרצים שלקחו חלק בפרויקטים לעידוד מעורבות סטודנטאית באוניברסיטת קווינסלנד באוסטרליה, כאשר 92% מהמרצים דיווחו על השפעות חיוביות עבור הסטודנטים, 79% מהמרצים דיווחו השפעות חיוביות עבור הסגל.

במחקר אחר שנעשה בפינלנד בשנת 2015, נתנו לסטודנטים לכתוב יומן במשך שישה שבועות ובו הם תיארו את החוויות והמחשבות שלהם, לפי נושאים מוגדרים מראש. במחקר נמצא קשר ברור בין מעורבות סטודנטאית, שביעות רצון חיובית מחוויית הלימודים ותחושת הצלחה ויכולת בלימודים עצמם.⁷

מעורבות סטודנטאית בתהליכים פדגוגיים

כחלק מההתפתחויות בסקטור ההשכלה הגבוהה בעולם, ישנו דגש רב יותר על נהלים מפורשים להבטחת איכות וסטנדרטים (quality assurance and standards), הן בתוך המוסדות והן באמצעות הסדרים חיצוניים לאבטחת איכות. מסגרת זו, מאפשרת לסטודנטים מספר אפיקי פעולה שכבר

⁴ <http://www.freenation.org/a/f1313.html>

⁵ לנוסח השאלון:

http://nsse.indiana.edu/pdf/survey_instruments/2016/NSSE_2016-US_English.pdf

⁶ The National Survey of Student Engagement: Conceptual Framework and Overview of Psychometric Properties

⁷ Mika Tukiainen, Nina Helander, et al, I Feel Great - University Students Affective Experiences on Learning and Teaching, Proceedings of EDULEARN16 Conference: 8th International Conference on Education and New Learning Technologies, 2016

התבססו: הבטחת איכות חוויית הסטודנט באמצעות שאלונים וסקרים, ייצוג בוועדות ברמה המחלקתית, הסטודנטים תורמים דרך מנגנוני ממשול ואחריות מוסדיים באמצעות גופי הייצוג הסטודנטיאליים, ועוזרים בהעברת ידע על ההוראה לסטודנטים פוטנציאליים דרך הבעת דעותיהם במדיות השונות. עם זאת, במקומות שונות מחפשים דרכים חדשניות נוספות לשלב סטודנטים בתהליכים פדגוגיים ובתהליכי בקרת איכות באקדמיה, תוך שיח פתוח:

⁸The University of Queensland - Australia

הפקולטה למדעים באוניברסיטת קווינסלנד מציעה מענקים שנתיים בגובה 400,000 דולר אמריקאי לקידום שיטות הוראה חדשניות. הבקשה לקבלת המענק כוללת התייחסות נרחבת על הערכה של שיטת ההוראה, תוך קביעת של הסטודנטים עצמם באשר לאפקטיביות ולהצלחה של שיטת ההוראה. החל מהשנה (2016) פרויקטים המשלבים סטודנטים בשלב התכנוני זוכים להעדפה בקבלת המענקים, והם מייצגים לרעיונות שהתקבלו החל מהשלב התכנוני ועד לשלב היישומי.

⁹University of Exeter, UK

סטודנטים עוסקים כשותפים בעיצוב וחווית החינוך שלהם דרך יוזמת "סטודנטים כסוכני שינוי". סטודנטים מכל רחבי האוניברסיטה לוקחים חלק בביצוע סדרת מחקרים על סביבת ההוראה והלמידה שלהם. באמצעות ועדות תיאום סטודנטים-מרצים, הסטודנטים נחשפים לחששות ובעיות אפשריות בתהליך הלימוד, ויוצרים בעצמם המלצות ופתרונות כדי לשפר את החוויה שלהם.

הסטודנטים עובדים כחוקרים-חניכים בשיטות מחקר כוללות קבוצות מיקוד, ראיונות פורמליים וסקרי שאלון. התוצאות מוצגות בכנסי סטודנטים-מרצים שנתיים, והמוסד מציג מה הוא עשה או יעשה כתוצאה מאותם מחקרים. כ-500 פרויקטים בוצעו מאז 2008, עם מעורבותם של אלפי סטודנטים. המחקר הסטודנטיאלי יצר שינוי ארגוני ותרום למעורבות של הסטודנטים בקביעת מדיניות בתוך האוניברסיטה וחזק מיומנויות מחקר, ניהול פרויקטים, הצגת תוצאות, מנהיגות והבנה של פיתוח ארגוני.

¹⁰Birmingham City University, UK

שותפות בין אוניברסיטת ברמינגהם ואגודת הסטודנטים המקומית שואפת לשלב סטודנטים לתוך קהילת ההוראה והמחקר הפדגוגית של האוניברסיטה, במטרה לשפר את חוויית הלמידה. במסגרת תכנית זו הסגל והסטודנטים מוזמנים להציע פרויקטים חינוכיים-פדגוגיים בהם הסטודנטים מועסקים בצמוד ובשיתוף לנציג סגל האוניברסיטה.

כל פרויקט נועד לפתח היבט ספציפי אחר של תרגול למידה והוראה. בדרך כלל, אלו כוללים פיתוח משאבי למידה חדשים, התפתחויות בתכנית הלימודים או הערכה של חידושים ושינויים

⁸ Kelly Matthews, Student-Staff Partnerships to Shape Higher Education, 2016

⁹ Ibid

¹⁰ Birmingham City University website, <http://www.bcu.ac.uk/about-us/corporate-information/corporate-publications/2012-13/a-leader-in-student-engagement>

שכבר נעשו. האוניברסיטה תומכת בכ-100 פרויקטים בשנה, עם מנגנון קבוע לעידוד הגשת הצעות ותמיכה בפרויקטים הקיימים.

¹² ¹¹Bryn Mawr and Haverford Colleges, USA

בקמפוסים בפילדלפיה פועל פרויקט בשם Students as Learners and Teachers (SaLT), בו סטודנטים משמשים כיועצים פדגוגיים בקורסים שמחוץ לתכנית הלימודים שלהם. הסטודנטים לוקחים חלק בשיעורים של מרצים אחרים מהשיעורים הקבועים שלהם, כאשר הסטודנטים נתפסים כמשתתפים פעילים, קולותיהם נכללים במסגרת דיון מתמשך, והקשבה ודיבור הם האחריות המשותפת של כל הצדדים. ע-פי אחד המרצים המשתתפים בתכנית, "הסטודנטים רואים את ההרצאה ואת האינטראקציות בצורה שונה לחלוטין ממה שהסגל מסוגל לו", ו"למרות שאני באופן תדיר משתף את הסטודנטים ורוצה לשמוע את דעתם על השיעור, זה טוב במיוחד לשמוע סטודנט חיצוני שלא מפחד להגיד דברים לא נעימים".

מעורבות סטודנטאית בניהול מוסדות להשכלה גבוהה בעולם

אוניברסיטת הרווארד שבארה"ב, השומרת זה מספר שנים על מקום הראשון בדירוג שנחאי של האוניברסיטאות המובילות בעולם¹³ מנוהלת ע"י הוועד המנהל (Corporation) והוועד המפקח (Board of Overseers).¹⁴ בשני הגופים מכהן נשיא המוסד מתוקף תפקידו והשאר הם דמויות מובילות מעולם האקדמיה והעסקים בארה"ב. אין ייצוג לסגל האקדמי או לסטודנטים. בוועד המנהל 12 חברים; חברי הוועד הם שבחרים את החברים החדשים. בוועד המפקח 30 חברים והם נבחרים ע"י בוגרי המוסד. גם אוניברסיטת סטנפורד (מקום 2 בדירוג) מנוהלת באופן כמעט זהה. חבר הנאמנים (Board of Trustees) הוא הגוף העליון במוסד, אשר קובע את תקציב ומדיניות המוסד וממנה את הנשיא. אין ייצוג לסגל האקדמי או לסטודנטים, ורוב חברי הוועד הם אנשי עסקים.¹⁵ באוניברסיטת פרינסטון (מספר 7 בעולם) המצב דומה. חבר הנאמנים (Board of Trustees) מורכב מ-40 חברים. נשיא המוסד ומושל מדינת ניו-ג'רזי משתתפים כחברים מתוקף תפקידם. חלק מהנאמנים נבחרים ע"י חבר הנאמנים עצמו ואילו אחרים נבחרים ע"י בוגרי המוסד (כאשר יש שריון לבוגרים שסיימו במחזורים האחרונים לפני הבחירה ולבוגר/ת של ה- Graduate school).¹⁶ אין חובה לתת ייצוג לסגל האקדמי של המוסד או לסטודנטים; בהרכב הנוכחי יש נציג אחד לכל קבוצה.

אוניברסיטת קליפורניה מציגה דגם שונה במקצת. מדובר במערכת אוניברסיטאית ציבורית של מדינת קליפורניה, המורכבת מ-10 קמפוסים. המובילים שבהם הם ברקלי (4 בדירוג שנחאי), UCLA (12), סן-דייגו (15) וסן-פרנסיסקו (18). ועד מנהל של 26 חברים עומד בראש המערכת (מקביל למל"ג ולות"ת הישראליות במובנים מסוימים). הוועד אחראי על חלוקת התקציב ועל מינוי

¹¹ Alison Cook-Sather, "'What You Get Is Looking in a Mirror, Only Better': Inviting Students to Reflect (on) College Teaching", 2008

¹² Translating Partnerships: How Faculty-Student Collaboration in Explorations of Teaching and Learning Can Transform Perceptions, Terms, and Selves

¹³ <http://www.shanghairanking.com/ARWU2012.html>

¹⁴ <http://www.harvard.edu/harvard-corporation>

¹⁵ <http://facts.stanford.edu/administration/>

¹⁶ <http://www.princeton.edu/vpsec/trustees/>

נשיאי האוניברסיטאות. 18 נציגים ממונים ע"י המושל לתקופה של 12 שנים, נציג אחד של הסטודנטים נבחר ע"י הוועד (המתחלף בכל שנה) ו-7 חברים מתוקף תפקידם: המושל, סגן המושל, יו"ר בית הנבחרים של קליפורניה, ראש מחלקת החינוך של קליפורניה, יו"ר אגודת הבוגרים של אוניברסיטת קליפורניה וסגנו וכן נשיא אוניברסיטת קליפורניה. 2 אנשי סגל משמשים כמשקיפים בוועד המנהל ללא זכות הצבעה.¹⁷ מרבית חברי הוועד הממונים הם אנשי עסקים, מיעוטם משפטנים, פוליטיקאים ומדענים. הוועד נושא באחריות המשפטית המלאה למצב המערכת ומתנהל תוך שקיפות מלאה (כך לדוגמה ניתן לצפות בשידור ווידאו ישיר במרבית ישיבותיו).

לעומת הדגמים הניהוליים האמריקאים, המבנה הארגוני של אוניברסיטת טורונטו בקנדה (27 בדירוג שנחאי) מתבסס על דגם ניהולי שונה. המועצה העליונה (Governing Council) של המוסד, היא המפקחת על העניינים האקדמיים, הפיננסיים והסטודנטאליים באוניברסיטה. היא מורכבת מ-50 חברים שחייבים להיות אזרחי המדינה. 30 מהם נבחרים: 12 נציגים לסגל האקדמי, 8 נציגי הבוגרים, 8 נציגים לסטודנטים (מתוכם 2 לתארים מתקדמים) ו-2 נציגים לסגל המנהלי. 18 נציגים ממונים: 16 ע"י מושל המחוז אונטריו ו-2 הם אנשי מנהלה בכירים הממונים ע"י נשיא המוסד. נשיא המוסד והרקטור (Chancellor) מכהנים מתוקף תפקידם.¹⁸ מרבית ישיבות המועצה פתוחות לקהל הרחב.

באוניברסיטת קיימברידג' הבריטית (מקום 5 בדירוג), המועצה (the Council) אחראית לקביעת מדיניות האוניברסיטה ולניהולה. היא מורכבת מ-23 חברים: 16 חברי סגל, 3 נציגי סטודנטים ו-4 נציגים חיצוניים.¹⁹ גם באוניברסיטת בריסטול הבריטית (מקום 70) המועצה היא הגוף העליון במוסד. היא מורכבת מ-32 חברים, 15 מהם הם חברים חיצוניים הנבחרים ע"י ה-Court (סוג של חבר נאמנים, הכולל נציגי הסגל והמנהלה של המוסד, בוגרי המוסד ונציגי הרשות המקומית). נוסף על כך, חברים במועצה 4 נציגי הסגל האקדמי, 3 נציגי הסטודנטים, 2 נציגי הסגל המנהלי, נציג למועצת העיר, נציג הבוגרים ונציג אגודת הסוחרים העירונית. רקטור האוניברסיטה, 3 סגניו וגזבר האוניברסיטה מכהנים מתוקף תפקידם.²⁰

גם מחוץ לבריטניה, הסטודנטים שותפים בניהול מוסדות ההשכלה הגבוהה. למשל באוניברסיטת קופנהגן, דנמרק (44 בדירוג שנחאי), חבר המנהלים הוא הסמכות העליונה באוניברסיטה. הוא מורכב מ-11 חברים: 6 מחוץ לאוניברסיטה (מרביתם מנהלים בכירים) ו-5 מתוך האוניברסיטה (מתוכם 2 נציגי סטודנטים).²¹ במכון קרולינסקה, שבדיה (42 בדירוג שנחאי) הוועד המנהל הוא הגוף העליון במוסד. הוא מורכב מ-20 חברים, שביניהם 3 נציגי סטודנטים ו-3 נציגים לסגל האקדמי של המוסד.²²

¹⁷ <http://regents.universityofcalifornia.edu/>

¹⁸ <http://www.governingcouncil.utoronto.ca/home.htm>

¹⁹ <http://www.cam.ac.uk/about-the-university/how-the-university-and-colleges-work/governance>

²⁰ <http://www.bristol.ac.uk/university/governance/universitycommittees/>

²¹ <http://introduction.ku.dk/organisation/management/>

²² <http://ki.se/ki/jsp/polopoly.jsp?d=22689&l=en>

מעורבות סטודנטאילית בניהול מוסדות להשכלה גבוהה בישראל

לקראת כנס הצעירים ערכנו בהתאחדות בדיקה מקיפה באשר למעורבות סטודנטאילית בניהול מוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל. חשוב להדגיש כי התמקדנו בשיתופיות ממוסדת-פורמלית, משני טעמים עיקריים: הראשון, הצגת ההשתתפות הסטודנטאילית באופן שניתן למדידה והשני חשיבות מהותית שאנו מייחסים למיסוד עקרון שותפות סטודנטים במוקדי קבלת החלטות במוסד.

נציין כי קיבלנו מידע על שיתופי פעולה וולונטריים שאכן מתקיימים במוסדות השכלה גבוהה בארץ, אך אלו לא נכללו בנתונים בשל ארעיותם. פקטור נוסף שלא נבחן הוא הפתיחות והנכונות של הנהלת מוסד הלימודים בשיתוף סטודנטים. הערה רווחת הייתה "כשעולה צורך קונקרטי עורכים פגישות אד-הוק ודעתנו נשמעת ואף מתקבלת". על אף שפתיחות ונכונות מצד הנהלת המוסד הינה מבורכת ומשמעותית, היא אינה מבטלת את הצורך במדיניות מערכתית.

רק ב-10 מתוך 37 מוסדות אותם בדקנו, יש נציגות סטודנטאילית בחבר הנאמנים של המוסד, כאשר לעתים נציגות זו היא בעלת מעמד של משקיף בלבד, כמו באוניברסיטת תל אביב ובטכניון, ולעתים זו חברות מלאה בוועד המנהל, כמו בקריה האקדמית אונו ובאוניברסיטת חיפה.

כך, גם ב-10 מוסדות מתוך 37 יש נציגות סטודנטאילית בחבר הנאמנים של המוסד. באוניברסיטת חיפה קיים תחום סטודנטים, בו הסטודנטים הם אלו שמעלים את הנושאים עליהם הם רוצים לדון. בספיר ובשנקר הם מוזמנים לישיבות חבר הנאמנים, אך לא באופן מסודר וממוסד, והם לא נספרו כחלק מהמוסדות בהן הנושאים מוסדר באופן קבוע. ב-10 מתוך 30 מוסדות שבהם קיים סנאט או גוף אקדמי מקביל ישנה נציגות לסטודנטים.

באשר לוועדות במוסד הלימודים, ב-16 מתוך 37 מוסדות יש נציגות סטודנטים בוועדות הוראה או בגוף מקביל. בוועדות משמעות יש לסטודנטים נציגות משמעותית יותר – ב-27 מתוך 37 מוסדות יש נציגות כלשהי בוועדות משמעת של מוסד הלימודים. ברוב המוחלט של מוסדות הלימוד בהם ישנה השתתפות סטודנטאילית בקבלת החלטות, הנציגים הם הסטודנטים הנבחרים באגודות השונות.

התנגדויות למעורבות סטודנטאילית בתהליכי קבלת החלטות – האם סטודנטים יכולים לקבוע על עתידם?

הביקורת העיקרית נוגעת לתפיסת "הסטודנטים כלקוחות" (Students as Consumers / Customers). הטענה הינה כי המגמה המוצעת של שיתוף הסטודנטים בתהליך קבלת החלטות במוסד הלימודים מחזקת את תפיסת "הסטודנטים כלקוחות", שהינה, על-פי המבקרים, שלילית. מגמה זו מושפעת מגורמים רבים:

Sally Varnham מאוניברסיטת סידני טוענת כי דווקא התפיסה הרואה בסטודנטים צד שאינו שותף לתהליכים המתרחשים באוניברסיטאות, הן מנהלתית הן פדגוגית, היא זו שמחזקת את הזהות התפיסתית של סטודנטים כלקוחות. הזהות הזו, בה סטודנטים אינם שותפים לתהליכים במוסד הלימודים, היא זו שמעודדת פסיביות בלימודים מצד הסטודנטים, ואליבא ד-Varnham, זהו המאבק

הגדול איתו האוניברסיטאות צריכות להתמודד היום - האפטיות של הסטודנטים.²³ ²⁴ בהקשר הזה, ישנם מספר מחקרים המקשרים בין תפיסת הסטודנטים כלקוחות וביצועים אקדמיים שליליים.²⁵ במאמר ידוע של Rajani Naidoo ו-Ian Jamieson הם ביקשו לקשור בין המבנים המוסדיים לבין תוצאות הלמידה, במטרה להעריך את ההשפעה של תרבות הצריכה של הסטודנטים על אופי הלמידה וההוראה בהשכלה הגבוהה.²⁶ במאמרם הם מתארים כיצד שינוי האינטראקציות במוסד הלימודים וההוראה עצמה משפיע על תפיסת הסטודנטים את עצמם, וזו משפיעה על תוצאות הלימודים. המאמר מציע כי ניסיון לבנות מחדש תרבויות פדגוגיות המבוססות על צרכנות ותפיסת הסטודנט כלקוח עלול שלא בכוונה להרתיע חדשנות, לקדם עמדות פסיביות ואינסטרומנטליות ללמידה ולאיים על סטנדרטים אקדמיים.

ביקורת אחרת נוגעת למקומם של סטודנטים אל מול המרצים. פרויקטים לעידוד מעורבות סטודנטיאלית מטשטשים את הגבולות המסורתיים בין מרצים לסטודנטים, מה שמערער את הפרקטיקות המקובלות בהשכלה הגבוהה. טשטוש הגבולות עלול להביא למתחים ולמשחקי כוח שביכולתם לעורר שאלות בנושא אתיקת יחסי למידה. אלו שאלות חשובות, אם כי מעורבות סטודנטיאלית אינה מחייבת את הגשמתן, ובאמצעות פעילות נכונה ניתן לשתף סטודנטים בקבלת החלטות בלי להפיל את הסדר הקיים.

²³ Interview with Sally Varnham, sparqs (student partnerships in quality Scotland), November 18 2016, <http://www.sparqs.ac.uk/news-detail.php?page=569>

²⁴ Mercer-Mapstone, Lucy, Matthews, Kelly, Rueckert, Caroline, Thomas, Lisa and Varnham, "Students as Partners' in Higher Education: An insurmountable challenge or an opportunity for transformation?", 2016.

²⁵ Louise Bunce, Amy Baird, and Siân E. Jones, "The student-as-consumer approach in higher education and its effects on academic performance", 2016

²⁶ Rajani Naidoo and Ian Jamieson, "Empowering participants or corroding learning? Towards a research agenda on the impact of student consumerism in higher education", 2005